

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу **ХІМІЧ МАРІЇ ІГОРІВНИ**
«ГЕНЕЗА, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНЕ
ЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ САКРАЛЬНОЇ СФЕРИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ», подану на здобуття доктора філософії зі спеціальності
103 «Науки про Землю»

Вивчення дисертаційної роботи Хіміч Марії Ігорівни та опублікованих за її змістом наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів наукового дослідження дає підстави констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладення в наукових працях.

Актуальність теми дослідження та зв'язок з державними науковими програмами

Сакральна спадщина як історичний об'єкт та носій давніх цінностей, здебільшого визначає релігійну ідентичність території, але й інтегрує в собі релігійно-світоглядну та монументальну цінності. Вона стає своєрідним віддзеркаленням глибокого взаємозв'язку між духовністю та історичною архітектурою.

Одночасно сакральна спадщина виступає не тільки як історичний символ, але активно впливає на розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури території. Її привабливість і значення стають фундаментом для формування туристичного потенціалу та сприяють удосконалення функціонування туристично-орієнтованих об'єктів на досліджуваній території.

Таким чином, сакральна спадщина втілює в собі не лише історичні та релігійні аспекти, але й стає тригером туристично-рекреаційного розвитку та культурної комунікації території, особливо в сільських, зокрема, гірських регіонах, де туризм може стати ключовою галуззю господарського комплексу.

До таких територій відноситься й Івано-Франківська область.

Тому системне дослідження сакральних об'єктів Івано-Франківської області у географічному контексті є актуальним та необхідним, оскільки дозволяє розкрити глибокі взаємозв'язки між релігією, культурою, природою та соціально-економічним розвитком.

Актуальність теми підтверджена тим, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до загальної програми наукових досліджень Уманського національного університету садівництва «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (Державний реєстраційний номер 0121U112522) та є складовою частиною науково-дослідної роботи відділу культури Калуської МТГ (м. Калущ, Калуського району, Івано-Франківської області).

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Завдання дисертаційної роботи передбачали, зокрема, удосконалення теоретичного та методологічного апарату сакрально-географічних досліджень; вивчення природних та суспільно-історичних передумов формування сакральної сфери Івано-Франківської області; проведення періодизації процесу формування сакральної сфери Прикарпаття; аналіз походження та особливостей поширення об'єктів сакральної сфери території дослідження; виконання комплексної оцінки об'єктів сакральної сфери території дослідження за показником сакралізації простору та оцінка їхнього туристсько-рекреаційного значення; проведення кластеризації об'єктів дослідження із застосуванням математико-статистичних методів; здійснення районування території Івано-Франківської області за ознакою туристсько-рекреаційного потенціалу сакральних об'єктів.

Об'єктом дослідження є сакральна сфера Івано-Франківської області, предметом – геопросторові аспекти розвитку сакральної сфери та туристсько-рекреаційне значення сакральних об'єктів.

Методологічну основу дослідження сакральних об'єктів становлять системно-структурний, генетичний та історичний підходи та загальнонаукові (аналіз і синтез, методи індукції та дедукції, літературний, порівняння,

узагальнення), конкретнонаукові (історико-географічний метод, порівняльно-географічний та картографічний методи, методи таксономічного групування та туристсько-рекреаційного районування) та міждисциплінарні (метод політико-історичного зрізу, графічний метод, математико-статистичний метод, кластерний аналіз).

Застосування кластерного аналізу дозволило авторці отримати репрезентативний матеріал для проведення туристсько-рекреаційного районування території дослідження за ознакою географічного розташування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Ознайомлення із змістом дисертації та автореферату, докладний розгляд публікацій Хімч Марії Ігорівни дає підстави стверджувати, що наукові положення, що визначають наукову новизну дисертації і є предметом захисту, одержані здобувачкою як результат оригінального наукового дослідження, в якому наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані авторкою самостійно та відображають особистий внесок автора.

Отримані результати дослідження ґрунтуються на вивченні теоретичних та методологічних засад сакрального-географічних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, що забезпечено ретельним і всебічним аналізом численних літературних джерел (список використаних літературних джерел містить 230 найменувань), логічною побудовою дослідження, коректно відібраним комплексом методичного забезпечення обробки матеріалу (як загально-наукових, так і специфічних для суспільної географії методів і методик дослідження) та є високою мірою обґрунтованими, достовірними і підтвердженими їх реалізацією.

Достовірність дисертаційних положень ґрунтується на опрацюванні потужної бази статистичного та емпіричного матеріалу, нормативно-правовою базою України; офіційних даних Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Івано-Франківській області, інформаційно-аналітичних матеріалів міжнародних організацій, матеріалів періодичних наукових видань та власні дослідження і розрахунки. Обсяг

фактичного матеріалу є достатнім для обґрунтування пропонованих авторкою наукових положень, висновків і рекомендацій.

Сформульовані мета і завдання наукового дослідження відображають ключові аспекти наукового дослідження та визначають послідовність викладу матеріалу. В ході дослідження авторкою завдання виконані та мета досягнута, що відображено в повній мірі у висновках дослідження.

Наукова новизна роботи і практичне значення одержаних результатів.

Науковим доробком Хіміч М. І. є комплексне суспільно-географічне дослідження об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області в аспекті їхнього генетичного походження (природного, природно-антропогенного та антропогенного), передумов формування та різноманіття (природних та суспільно-історичних), походження, функціонування та особливості геопросторового поширення (природних і природно-антропогенних, антропогенних), оцінки їх туристсько-рекреаційного значення та здійсненні туристсько-рекреаційного районування території на основі кластеризації.

Результати досліджень мають вагоме значення у вдосконаленні теоретичного та методологічного апарату сакрально-географічних досліджень, адже авторкою удосконалено об'єктно-предметну сферу сакральної географії, методику оцінки сакральних об'єктів рекреації та туризму, зокрема виділено нові методологічні підходи (за показником сакралізації простору, яка дозволяє об'єктивно вимірювати та порівнювати рівень сакралізації різних об'єктів та територій і визначити можливість їх до туристсько-рекреаційної діяльності), поняттєво-термінологічний апарат суспільної географії (в суспільно-географічній та богословсько-релігієзнавчій його складових), окреслено три етапи розвитку сакрально-географічних досліджень (початковий, ранній та сучасний).

Крім того, елементами новизни характеризується проведена авторкою періодизація формування антропогенних сакральних об'єктів та розрахунок показників динаміки спорудження в історичному контексті, що забезпечує можливість враховувати вплив політичних, соціальних, та культурних

факторів на формування сакральних об'єктів. В роботі окреслено твердження, що дані періодизації та розрахунку індексу споруджуваності також можуть слугувати основою для розробки туристичних маршрутів, які враховують архітектурну цінність пам'яток та сакральні об'єкти як туристичні атракції та можуть бути використані для формулювання стратегій збереження та управління культурною спадщиною, що є вкрай важливим тригером для удосконалення туристично-рекреаційного розвитку в післявоєнний період.

Авторкою обґрунтовано, що сукупність сакральних об'єктів Івано-Франківської області утворює просторово-часову матеріальну сакральну систему, що функціонує за закономірностями взаємопов'язаного розвитку та є цінним культурним надбанням, а також можуть виступати об'єктами як наукових досліджень (з метою детальнішого та комплекснішого аналізу взаємодії Духовності та геопростору), так і об'єктами практичної діяльності людини, зокрема у сфері рекреації та туризму та бути потужним тригером економічного та інфраструктурного розвитку локальної територіальної системи.

Матеріали й результати дослідження використано при виконанні заходів, що стосуються охорони історико-культурної спадщини Калуської МТГ. Відповідальне ставлення до культурної спадщини є однією з стратегічних цілей «Довгострокової стратегії розвитку української культури».

Повнота викладу результатів роботи в опублікованих працях

За матеріалами та результатами дисертаційної роботи опубліковано 13 наукових праць (11 з яких – одноосібні) у тому числі: 2 статті в закордонних періодичних наукових виданнях, які входять до наукометричної бази Index Copernicus; 3 статті у фахових виданнях, рекомендованих Міністерством освіти і науки України; – вісім апробаційних праць, зокрема, тезах доповідей, опублікованих у збірнику матеріалів мультидисциплінарної наукової Інтернет-конференції, виданому за кордоном; 2 тезах доповідей опублікованих у збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, виданих в Україні та 5 тезах доповідей на всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Кількість наукових статей та їх обсяг відповідають вимогам, що стосуються основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. У опублікованих працях повною мірою висвітлено результати проведених досліджень.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації тощо).

Зауваження, дискусійні питання, побажання

1. У дисертаційній роботі занадто детально висвітлено природні умови Івано-Франківської області; на нашу думку, значна частина наведеної інформації не стосується основного змісту дисертації.

2. Викликають сумніви обрані авторкою часові межі дослідження: 1199 - 1939 рр., ніби до XIII ст. на території сучасної Івано-Франківщини не споруджувалися сакральні об'єкти, і не будувалися нові церкви за часів незалежності України.

3. На нашу думку, етап розвитку сакральної сфери Івано-Франківської області, пов'язаний із Першою світовою війною та наступними національно-визвольними змаганнями, слід було б датувати: 1914 – 1923 рр., тобто до укладення Рапалльського договору, згідно з яким Східну Галичину було остаточно віддано Польщі.

4. У контексті теми дослідження варто було б більше уваги приділити формулюванню авторського бачення поняття «сакральний туризм» та його поняттєво-термінологічного наповнення.

5. У завершальному розділі роботи доцільно було б розробити туристичний маршрут сакральними місцями Івано-Франківщини.

6. Зі змісту роботи остаточно не зрозуміло, чи авторка пропонує власне бачення монорозвитку, чи приймає наявні його трактування.

7. До роботи варто було б долучити підрозділ або параграф, присвячений авторському баченню майбутніх перспектив розвитку сакральної сфери Івано-Франківської області.

Загальна оцінка дисертації

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію офіційного опонента й не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Дисертаційна робота Хіміч Марії Ігорівни є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою роботою, актуальною, спрямованою на розв'язання важливої наукової та практичної проблеми, сутність якої полягає у виявленні особливостей походження, просторово-часових особливостей формування та поширення сакральних об'єктів Івано-Франківської області з метою їх комплексної оцінки, кластеризації та на їх основі регіонального туристсько-рекреаційного районування Івано-Франківської області.

Дисертаційна робота містить нові науково обґрунтовані результати і відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 103 «Науки про Землю».

Офіційний опонент –

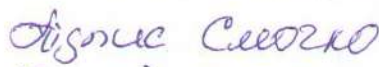
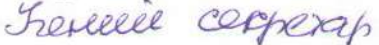
завідувач кафедри географії та

суспільних дисциплін

Мукачівського державного університету,

доктор географічних наук, професор

 Н.М. Смочко

 Оксана Хароловна